

ВІДГУК

офіційного опонента докторки юридичних наук, доцентки
Жаровської Галини Петрівни
на дисертацію *Резніка Ярослава Анатолійовича*
«Змова в кримінальному праві України»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за
спеціальністю 081 «Право».

Ступінь актуальності обраної теми. Актуальність проблеми вчинення кримінального правопорушення не одноосібно, а у змові з кимось, що є свідченням підвищеної суспільної небезпеки, спеціальних аргументів не потребує. Але дотримання вимог щодо відгуку опонента є беззаперечним, тому фактори на користь актуальності опонованої праці є наступні.

По-перше, співучасть у кримінальному правопорушенні є одним із ключових інститутів галузі кримінального права. Ефективне кримінально-правове регулювання не може бути забезпечено за рахунок використання норм одного інституту права, якими б деталізованими не були його положення. Як логічна кримінально-правова норма у широкому розумінні утворюється шляхом системного поєднання приписів Загальної та Особливої частин кримінального права, так і цілісне кримінально-правове регулювання спирається на систему зв'язків між різними його нормами та інститутами. У процесі кримінально-правового регулювання норми та поняття інституту співучасті не впливають на суспільні відносини відокремлено, а тісно переплітаються з нормами інших інститутів як Загальної, так і Особливої частини кримінального права.

Питання кримінально-правового регулювання співучасті у злочині не є ані новими, ані недостатньо дослідженими в теорії кримінального права. У різний час проблемам співучасті у злочині присвятили свої праці низка українських вчених. Проте варто зазначити, що вектор досліджень проблеми

змови у кримінальному праві зазвичай стосується важливих, однак окремих питань кваліфікації, кримінально-правової характеристики групових кримінальних правопорушень, тоді як проблеми загального характеру залишаються поза належною увагою. Якраз однією з таких загальних проблем наскрізного характеру є змова на вчинення кримінального правопорушення. Феномен змови стосується значної кількості законодавчих конструкцій та потребує системного дослідження, що є підтвердженням актуальності обраної теми.

По-друге, задля реалізації цілеспрямованого впливу на опосередковувані суспільні відносини мало досягнути точності та несуперечливості норм та понять у межах окремого інституту, необхідно забезпечити взаємоузгодженість та взаємодоповнюваність між ними, і в результаті – системний вплив на правове регулювання. Це завдання може бути виконано тільки в процесі комплексного, ґрунтовного та логічного тлумачення відповідних кримінально-правових норм. Завдання виявити такі формально логічні дефекти стосовно змови як конститутивної ознаки співучасті у науці кримінального вирішуються вперше, а тому не можуть бути не актуальними.

Додатковим аргументом на користь необхідності та значущості проведення цілісного системного дослідження змови у кримінальному праві є й прагнення законодавця вирішувати назрілі соціальні проблеми шляхом внесення постійних змін до кримінального законодавства. Масштабні та систематичні зміни у ньому далеко не завжди є узгодженими і не приводять до підвищення системності кримінального права, створюючи колізії та суперечності, ускладнюючи процес правозастосування. Динамізм кримінального закону не має позбавляти його внутрішньої системності та взаємоузгодженості. У недопущенні цього й полягає завдання юридичної науки. З огляду на це, існуюче кримінальне законодавство потребує ретельного аналізу на предмет системності, взаємоузгодженості та внесення змін, спрямованих на відновлення цих якостей, у тому числі й у частині, яка стосується змови у кримінальному праві.

Викладені у вступі та розділах основної частини роботи положення, які стосуються постановки проблеми в цілому, окремих її аспектів, переконують у тому, що відповідні питання є теоретично і практично важливими, і потребують нових підходів у їх вирішенні, *та не розробленими в юридичній науці*, а тому – перспективні для дослідження. Отже, тема рецензованої дисертації відповідає потребам сучасної юридичної науки, є актуальною, а саме дослідження – своєчасним. Актуальність теми належно обґрунтована у вступі до дисертації.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність не викликає сумнівів, оскільки вони ґрунтуються на засадах доктрини кримінального права. Належний науковий рівень дисертації забезпечується правильною постановкою мети і визначенням відповідно до неї завдань дослідження. Слід відмітити, що завдання, які поставив Я. А. Резнік, відповідають структурі роботи, змісту викладеного матеріалу та здобутим науковим результатам і вирішуються у роботі, що у свою чергу свідчить про досягнення поставленої мети дослідження.

Зміст положень дисертації та одержані висновки є логічними й такими, що не суперечать концепції як інституту співучасті, так і кримінально-правовій доктрині. Водночас вони містять елементи наукової новизни, що свідчить про прирощення наукового знання.

Дисертант опрацював вагомий масив загальнонаукової та спеціальної літератури як національної, так і зарубіжної, нормативно-правові акти, в тому числі і міжнародні, проаналізував судові рішення та правові позиції Верховного Суду, що стосуються об'єкта рецензованої роботи, що є свідченням достовірності, повноти та об'єктивності дисертаційного дослідження. Загалом список джерел становить 270 найменувань. Джерела наведені у списку реально використані у дисертації Я.А. Резніка, на них є належно оформлені посилання.

У дисертації використано достатній набір методів дослідження. Так, у роботі застосовані як загальнонаукові, так і спеціальні методи наукового пізнання. Автор детально пояснив для вирішення яких задач у роботі використовується кожен метод дослідження (С. 8-9), що відповідає змісту

роботи. Особливо слід відзначити вдале використання автором семантичного, компаративістського та методу моделювання у їх взаємозв'язку практично у всіх підрозділах роботи.

Обґрунтованість наукових положень підтверджується і тим, що автор робить висновки на підставі аналізу й порівняння поглядів і концепцій зарубіжних й вітчизняних науковців. Водночас слід відзначити творчий та критичний підхід до аналізу попередніх наукових розробок – уточнюючи, розвиваючи чи аргументовано заперечуючи їх. Так, окрім наведення тієї чи іншої точки зору, автор глибоко аналізує, наводить аргументи «за» чи «проти», вдало підтверджує власну позицію матеріалами законодавчої та судової практики, що є свідченням вдалого ведення наукової полеміки.

Наступним аргументом достовірності положень, висновків та рекомендацій викладених у дослідженні є використання автором достатньої для здобуття наукового ступеня доктора філософії нормативної та емпіричної бази дослідження. *Емпіричну базу дослідження* становлять узагальнені матеріали вивчення 150 кримінальних проваджень про злочини, учинені у співучасті протягом 2014-2019 рр., а також правові позиції Верховного Суду. Висновки до розділів і загальні висновки відповідають сутності розглянутих питань і відзначаються чіткістю та аргументованістю викладених думок.

Вищенаведене дає підстави констатувати, що Я. А. Резнік продемонстрував логіку та системність дослідження, високий теоретичний рівень викладу матеріалу, вміння застосовувати методи наукового пізнання, коректно полемізувати з іншими авторами, аргументовано відстоювати власну точку зору, узагальнювати та робити практично значущі висновки.

Усе це у сукупності ще раз підтверджує обґрунтованість та достовірність сформульованих у дисертації наукових положень, висновків і рекомендацій.

Наукова новизна одержаних результатів. До ключових положень, що містять наукову новизну, на погляд опонента, слід віднести такі:

- запропоновано дефініцію поняття «змова», під якою пропонується розуміти таємна домовленість двох чи більше суб'єктів кримінального

правопорушення про спільне вчинення правопорушення та досягнення загального суспільно небезпечного наслідку;

- запропоновано включення у науковий обіг таких понять, як «необхідна змова» та «корупційна змова»;

- запропоновано змову на стадії готування розглядати як процес і результат, а на стадії закінченого кримінального правопорушення – як результат – це спільна участь у вчиненні кримінального правопорушення та досягнення загального суспільно небезпечного наслідку;

- виокремлено два види змови: ситуативну та попередню. Під ситуативною змовою пропонується розуміти приєднання співучасника до протиправної діяльності іншої (інших) особи (осіб) під час учинення кримінального правопорушення до моменту його закінчення;

- здійснено інтерпретацію таких законодавчих конструкцій у КК України, як «змова стосовно» (ч. 1 ст. 109), «вступ у змову» (ч. 1 ст. 369³), «участь у змові» (ч. 1 ст. 437);

- запропоновано зміни ч. 1 ст. 67 КК України: викласти у такій редакції пункт 2 цієї статті: «вчинення злочину організованою групою або злочинною організацією», а також доповнити її пунктом 2¹ такого змісту: «вчинення кримінального правопорушення групою осіб або групою осіб за попередньою змовою»;

- удосконалено ідею про «доктрину змови» в діяльності структурно організованих злочинних об'єднаннях (зокрема, таких злочинних організацій, як спільнота, транснаціональна організація, банда, терористична організація);

- удосконалено пропозицію щодо коригування диспозиції ст. 369³ КК України з метою усунення прогалин та приведення у відповідність з регулятивним законодавством України;

- удосконалено правила конструювання кваліфікованих складів кримінальних правопорушень: вчинення кримінального правопорушення організованою групою не слід розміщувати у тій частині статті, що передбачає вчинення правопорушення за попередньою змовою групою осіб, а доцільно розміщувати у наступній частині статті Особливої частини КК України;

- удосконалено поняття структури співучасті, яку запропоновано розглядати як порядок рольових, функціональних і суб'єктивних зв'язків між учасниками, які змовилися і взаємодіють між собою з метою досягнення загального суспільно небезпечного наслідку та реалізації власних цілей у межах групових;

- дістало подальшого розвитку положення про змову як конститутивну ознаку складу правопорушення, передбачену ст. 109 КК України.

У дисертації та в опублікованих працях сформульовані й інші наукові положення (с. 10 - 15), що містять елементи наукової новизни та у значній мірі удосконалюють сучасне наукове пізнання змови у кримінальному праві.

Оцінка змісту дисертації та її оформлення. Зміст і структура дисертації відповідає меті та завданням дослідження, а також відображають актуальність, його наукову новизну та практичну значущість. Дисертація характеризується структурно-логічним змістовним наповненням, що забезпечує глибинність, комплексність та системність опрацювання проблематики дослідження – змови у кримінальному праві.

Структура дисертації побудована логічно, у відповідності до поставлених завдань. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, семи підрозділів та трьох пунктів, а також висновків, списку використаних джерел і додатків.

Анотація відповідає змісту дисертації й відображає основні її положення. Дисертація й анотація оформлені згідно нормативним вимогам і стандартам з дотриманням системного викладення матеріалу. Наукові статті, апробаційні праці, анотація і дисертація написані державною літературною мовою. Слід особливо відмітити відмінний науковий стиль роботи. Порушень академічної доброчесності опонентом не виявлено.

Отже, результати наукового дослідження, основні положення, висновки, пропозиції та рекомендації дисертації в цілому характеризуються послідовністю, аргументованістю і завершеністю.

Аналіз змісту дисертації свідчить про те, що автором розроблено низку нових теоретичних положень, або удосконалено існуючі знання щодо

розуміння змови у кримінальному праві України. Серед найбільш вагомих нових наукових положень, що містяться в роботі, слід виділити наступні.

У розділі 1 «Поняття та види змови у Загальній частині кримінального права України» викладаються базові теоретичні положення, які стали підґрунтям для розробки проблемних питань змови як наскрізного кримінально-правового поняття; здійснено огляд стану наукових розробок, що передували рецензованій роботі; надано кримінально-правову характеристику видам змови на вчинення кримінальних правопорушень; проаналізовано місце змови у структурі співучасті та в межах інституту стадій вчинення кримінального правопорушення; розглянуто вчинення кримінальних правопорушень у змові як підстава застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб.

Підрозділ 1.1 «Поняття та види змови на вчинення кримінального правопорушення», який містить три підпункти, присвячений дослідженню поняття змови у кримінальному праві; сутності змови в контексті співучасті у кримінальному правопорушенні; співвідношенні співучасті і змови при вчиненні корупційних кримінальних правопорушень, а також специфіці змови у діяльності стійких ієрархічних об'єднань.

У підпункті 1.1.1. «Місце змови у структурі співучасті» обґрунтовано, що змова є необхідний імперативний елемент співучасті у кримінальному правопорушенні. Автор критично аналізує різні підходи науковців щодо розуміння структури співучасті у кримінальному провадженні, при чому самокритиці піддає і раніше висловлені власні міркування та приходять до висновку, що структура співучасті у кримінальному правопорушенні – це порядок рольових, функціональних і суб'єктивних зв'язків між учасниками, які змовилися і взаємодіють між собою з метою досягнення загального суспільно небезпечного наслідку та реалізації власних цілей у межах групових. З таким підходом варто погодитись, оскільки він чітко визначає імперативний характер змови як конститутивного елементу структури співучасті, а також має принципове значення для розуміння сутності «взаємовідносин», взаємозв'язку між поняттям змови та співучасті.

У підпункті 1.1.2. «Корупційна змова як прояв корупційної співучасті» автор досліджує співвідношення співучасті і змови при вчиненні корупційних кримінальних правопорушень та вірно відзначає що переважна більшість корупційних кримінальних правопорушень є змовою двох чи більше осіб, а тому корупцію як соціально-правове явище слід розглядати крізь призму співучасті у кримінальному правопорушенні. Результатом дослідження даного аспекту дисертаційної роботи є пропозиція Я. А. Резніка введення у науковий обіг поняття «корупційна змова».

Підпункт 1.1.3. «Злочинна змова у діяльності стійких ієрархічних об'єднань» присвячено аналізу змови як ключового поняття у розумінні правової природи організованої злочинності; підтримано ідею про «доктрину змови» в діяльності структурно організованих злочинних об'єднаннях (зокрема, таких злочинних організацій, як спільнота, транснаціональна організація, банда, терористична організація). Автор піддає конструктивній критиці Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою» від 4.06.2020 р. № 671-IX за несистемний підхід щодо змін до ст. 255 КК України. Справедливо акцентовано увагу на відсутності «дзеркальних» змін до ст. 28 КК України, як необхідних, у зв'язку із передбаченням у ст. 255 КК України нової форми співучасті – злочинна спільнота.

Підрозділ 1.2 «Змова як вид готування до кримінального правопорушення» Я.А. Резнік присвятив дослідженню розуміння змови в межах інституту стадій вчинення кримінального правопорушення. Обґрунтовано, що дії учасників змови на вчинення кримінального правопорушення не завжди можна кваліфікувати як співучасть, проте змова є одним із видів підготовчих дій, який за змістом є проявом спільності як необхідної ознаки співучасті.

У підрозділі 1.3 «Змова на вчинення кримінального правопорушення як підстава застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб» досліджується можливість застосування в Україні ЗКПХ щодо юридичної особи за вчинення її уповноваженою особою від імені та (або) в

інтересах юридичної особи кримінального правопорушення у змові з іншими особами. Для цього автором у ході дослідження вивчено міжнародний досвід та досвід окремих зарубіжних країн, який є надзвичайно корисним для вдосконалення вітчизняного законодавства. Звернено увагу на прогалину КК України та абз. 2 ч. 1 ст. 65 Закону України «Про запобігання корупції» щодо правового регулювання у частині відсутності у нормах розділу XIV¹ Загальної частини КК вказівки на те, що уповноважена особа може вчинити кримінальне правопорушення від імені та в інтересах юридичної особи самостійно або у співучасті. Для її усунення запропоновано відповідні зміни.

У розділі 2. «Змова як ознака складів кримінальних правопорушень у статтях Особливої частини КК України» автором, на підставі розуміння змови як іманентної властивості співучасті у кримінальному правопорушенні, охарактеризовано істотні ознаки поняття «змова» у окремих статтях Особливої частини - ст. 109 КК, ст. 369³ КК та ст. 437 КК України. На підставі ґрунтовного аналізу зазначених норм запропоновано, з метою уникнення різнотлумачення підстави кримінальної відповідальності за змову на вчинення таких кримінальних правопорушень, законодавчі конструкції «вступ у змову», «змова стосовно», та «участь у змові» замінити на «досягнення змови» з чим варто погодитись.

У підрозділі 2.1 «Змова як конститутивна ознака складу злочину, передбаченого статтею 109 «Дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади»» автором проаналізовано змову як суспільно небезпечне діяння, яке посягає на порядок суспільних відносин у сфері охорони конституційного ладу України від його насильницької зміни чи повалення, а також державної влади – від її захоплення. Виокремлено основні ознаки змови як суспільно небезпечного діяння, передбаченого у ст. 109 КК України – досягнення домовленості між двома або більше суб'єктами злочинів (кількісна ознака)(с. 108); досягнення домовленості про спільні дії двох або більше суб'єктів злочину 9 (с.109); метою змови є насильницька зміна або повалення конституційного ладу чи захоплення державної влади (с.111). В процесі аналізу ухвалених судових рішень, в яких

констатувалася змова про вчинення дій з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, автор справедливо зауважує, що суди не завжди встановлюють всі необхідні ознаки змови у даному кримінальному правопорушенні. За результатами проведеного дослідження, у т. ч. й вивчення досвіду зарубіжних країн у зазначеному напрямі, Я. А. Резніком підготовлені пропозиції щодо удосконалення конструкції ст. 109 КК України.

У підрозділі 2.2 «Змова як конститутивна ознака складу кримінального правопорушення, передбаченого статтею 369³ «Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань»» розглянуто вступ у змову як спосіб протиправного впливу на результат офіційного спортивного змагання. Проаналізовано положення Закону № 743-VII, які стосуються характеристики цього складу кримінального правопорушення, а також норми Особливої частини КК. Звернено увагу на певні недоліки нормотворчої техніки диспозиції ч. 1 ст. 369³ КК України, пов'язані з неузгодженістю законодавчих положень регулятивного та кримінального законодавства України. Автором запропоновано ряд змін до законодавства України, спрямовані на вдосконалення диспозиції ч. 1 ст. 369³ КК України.

У підрозділі 2.3 «Змова як конститутивна ознака складу кримінального правопорушення, передбаченого статтею 437 «Планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни»» охарактеризовано міжнародні акти у частині встановлення кримінальної відповідальності за планування, підготовку, ведення агресивної війни або воєнного конфлікту та зроблено висновок, що у теорії кримінального права України розуміння співучасті у злочині, а також змови на вчинення злочину як ознаки співучасті, практично однакове з міжнародним розумінням даних понять. Проте, звернено увагу на те, що у кримінальному законодавстві України, на відміну від міжнародного, в якому перелік актів агресії не є вичерпним, чинний КК України передбачає два діяння, які охоплюються поняттям «агресія»: пропаганда війни (ст. 436) та планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни (ст. 437). В результаті дослідження, автор приходить до висновку, що участь у змові, яка

спрямована на планування, підготовку або розв'язування агресивної війни чи воєнного конфлікту, характеризується загальними ознаками змови у кримінальному праві України та водночас потребує встановлення змісту понять «участь у змові», «агресивна війна», «воєнний конфлікт». Запропоновано ряд змін законодавчого формулювання диспозиції ч. 1 ст. 437 КК, зокрема, в частині встановлення відповідальності за досягнення домовленості на планування, підготовку або розв'язування агресивної війни чи воєнного конфлікту, а не за участь у змові, спрямовану на вчинення відповідних протиправних дій.

У підрозділі 2.4 *«Особливості попередньої змови як кваліфікуючої ознаки складів кримінальних правопорушень»* автор слушно акцентує увагу на тому, що змова групи осіб фактично є найпоширенішою кваліфікуючою ознакою кримінальних правопорушень у статтях Особливої частини КК України. Погоджуємось з думкою про неприпустимість передбачати вчинення правопорушення за попередньою змовою групою осіб та організованою групою у одній частині статті (ч. 4 ст. 159¹, ч. 2 ст. 368³, ч. 2 ст. 368⁴ КК України), що є проявом порушення диференціації кримінальної відповідальності з урахуванням більшого ступеня суспільної небезпеки організованим формам співучасті. Я.А. Резнік досліджує й інші недоліки нормотворчої техніки конструювання кваліфікованих складів злочинів та пропонує шляхи їх вирішення. Заслуговує на увагу пропозиція автора щодо конструювання кваліфікованих складів кримінальних правопорушень за допомогою використання такої обставини, як попередня змова на вчинення правопорушення, доцільно послуговуватися правилом парного використання таких кваліфікуючих ознак, як вчинення правопорушення за попередньою змовою групою осіб та організованою групою як засобу диференціації кримінальної відповідальності.

У розділі 3 *«Змова між співучасниками у правових позиціях Верховного Суду»* автором узагальнено правові позиції Верховного Суду в частині встановлення змови на вчинення кримінального правопорушення: досягнення домовленості про певні обставини, які належать до об'єктивних ознак складу

кримінального правопорушення: предмета, місця, часу, способу; розподіл функцій або розподіл ролей між співучасниками; вчинення спільних узгоджених дій, спрямованих на вчинення конкретного кримінального правопорушення; вчинення співучасниками у межах попередньої домовленості різних за своїм характером дії, однак їхня поведінка була спрямована до досягнення спільного результату та була об'єднана єдиним умислом; досягнення домовленості в усній або письмовій формі, або у вигляді конклюдентних дій.

Отже, дисертаційне дослідження Я. А. Резніка містить вагомі результати, які в сукупності вирішують важливу наукову проблему, а також забезпечують розв'язання цілого ряду практичних питань. Викладені в ньому наукові положення заповнюють ряд законодавчих прогалів, характеризуються єдністю змісту і свідчить про особистий внесок здобувача в науку кримінального права України, та водночас є основою для подальших досліджень, вдосконалення правозастосування.

Теоретичне та практичне значення дисертаційної роботи підтверджується можливістю використання розроблених дисертантом рекомендацій, положень та пропозицій у науковій, законотворчій, науково-педагогічній діяльності та правозастосуванні (про реальне використання отриманих результатів у цих сферах є відповідні акти впровадження, розміщені у Додатках).

Викладене вище є підставою для загальної позитивної оцінки дисертації *Ярослава Анатолійовича Резніка «Змова у кримінальному праві України»* як самостійного наукового дослідження з актуальної й важливої для науки та практики проблеми.

Позитивно оцінюючи в цілому рецензоване дисертаційне дослідження, слід вказати на його окремі **висновки та пропозиції, що викликають певні сумніви, зауваження або вказують на окремі суперечності та можуть слугувати підґрунтям дискусії під час публічного захисту.**

1. Автор на стор. 77 роботи і у одній із своїх публікацій приходять до такого висновку: «...з індуктивного умовиводу «співучасть = змова» впливає,

що «змова = співучасть». Такий умовивід є логічним за змістом...». На мою думку, «Співучасть = змова» – і це поза сумнівом. Проте не можу погодитись, що змова – це завжди співучасть у кримінально-правовому розумінні. Такий висновок є надто категоричним і викликає запитання: змова на вчинення кримінального правопорушення двох осіб, одна із яких не є суб'єктом злочину це – співучасть?; змова на вчинення кримінального правопорушення декількох осіб (неповнолітніх чи неосудних) це – співучасть?

2. Майже подібне зауваження стосується висновку автора про те, що «змова на вчинення кримінального правопорушення є самостійною підставою застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб у разі вчинення одним зі співучасників цієї змови, який уповноважений юридичною особою, або діє від імені або в інтересах цієї юридичної особи». Я.А. Резнік пропонує вирішити питання усунення недоліків нормотворчої техніки формулювання інституту застосування щодо юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру наступним чином: «помістити відповідну вказівку про вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи самостійно або у співучасті у ч. 1 ст. 96³ КК, при формулюванні кожної підстави застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб» (с. 89). Підтримуючи позицію З.А. Загинеї та автора дослідження про те, що уповноважена особа може вчинити злочин самостійно чи у співучасті і слід усувати цю законодавчу прогалину, вважаю, що автор необґрунтовано ототожнює змову, як конститутивну ознаку співучасті з співучастю в цілому.

3. Одним із положень наукової новизни дисертації є позиція автора про те, що «змова на стадії готування передбачає взаємодію декількох суб'єктів кримінального правопорушення з метою узгодження рішення про спільне вчинення цього правопорушення (процес), а також погодження рішення про спільне вчинення кримінального правопорушення (результат). На стадії закінченого кримінального правопорушення змова як результат – це спільна участь у вчиненні кримінального правопорушення та досягнення загального суспільно небезпечного наслідку» (с. 11; 75; 91). Таке твердження є

дискусійним, в частині змови на стадії готування як результат. Тим більше, хибним є твердження автора, що і на стадії готування у вигляді змови на вчинення злочину йдеться про вчинення спільного діяння, співучасті (с. 75).

На мою думку, при такому підході нівелюється зміст інституту стадій у кримінальному праві як «попередньої злочинної діяльності». Адже у теорії кримінального права поняття стадій має значення при відмежуванні закінченого кримінального правопорушення від незакінченого. На моє переконання, змова як вчинення спільного протиправного діяння і, відповідно, як результат можлива тільки в усічених складах кримінальних правопорушень, у решта випадках – змова є процес.

4. Автором у Розділі 2 здійснено ґрунтовне дослідження окремих понять «вступ у змову», «змова стосовно», та «участь у змові», аргументовано виявлені недоліки нормотворчої техніки та обґрунтовано пропозицію використовувати власне формулювання суспільно небезпечного діяння або способу вчинення злочинів – «досягнення змови». Відповідно дисертант пропонує внести зміни у цей Кодекс. Солідарна з автором, що така пропозиція допоможе уникнути дискусійних аспектів підстави кримінальної відповідальності за змову на вчинення кримінального правопорушення.

Проте, із запропонованих автором редакцій змін до КК України, викладених у роботі (с. 194 та анотації), автор пропонує ввести поняття «досягнення змови» тільки у ст. 369³ КК та ст. 437 КК України, і залишає у чинній редакції ст. 109 КК України. Хоча у підрозділі 2.1 (с. 108-109, 111) визначає ознаки змови у ст. 109 КК України через поняття «досягнення». Окрім того вказує, що «ознаки змови характерні для всіх складів злочинів (кримінальних правопорушень), у яких змова закріплена як конститутивна ознака об'єктивної сторони (ч. 1 ст. 109, ч. 1 ст. 369³, ч. 1 ст. 437 КК) (с. 115)». Під час захисту хотілось би почути аргументи автора.

5. Автор у роботі детально розглядає ряд понять «необхідна змова», «корупційна змова», «злочинна змова», «ситуативна змова», визначає їх ознаки та вказує на необхідність введення їх у науковий обіг. Фактично, дисертант пропонує класифікувати змову, хоче і не деталізує її критерії як такої. На мою

думку, на публічному захисті потребує додаткового обґрунтування такої класифікації змови, її теоретичне та практичне значення.

Загалом висловлені критичні зауваження істотно не впливають на позитивну оцінку дисертаційного дослідження, оскільки більшість із них є дискусійними або можуть бути предметом обговорення в ході захисту.

Повнота викладу наукових положень в опублікованих працях.

Результати дослідження повною мірою відображені в наукових статтях і тезах доповідей автора на наукових і науково-практичних конференціях, що в цілому свідчить про достатній рівень апробації (одна стаття опублікована у співавторстві). Основні положення рецензованої праці, її теоретичні й практичні висновки, пропозиції й рекомендації викладені в десяти наукових публікаціях, з яких: 5 статей, опубліковані у фахових наукових виданнях України, перелік яких затверджено МОН України; 1 стаття – опублікована у науковому виданні іноземної держави; 1 стаття – у періодичному науковому виданні держави, яка входить до Європейського Союзу; 3 тези доповідей і повідомлень на науково-практичних конференціях.

ВИСНОВОК: дисертація *Ярослава Анатолійовича Резніка «Змова у кримінальному праві України»* є самостійною, комплексною, завершеною працею, що містить нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень, які розв'язують конкретне наукове завдання – розробку науково-теоретичних засад змови у кримінальному праві. Рецензована робота характеризується необхідними для такого дослідження компонентами: критичний аналіз попередніх дослідників проблеми змови як конститутивної ознаки кримінальних правопорушень, вчинених у співучасті, органічне поєднання різних методів пізнання, звернення до досягнень різних галузей права та даних суспільних наук, аналіз судової практики та позицій Верховного Суду. Дисертація містить наукові положення, висновки, які вперше пропонуються в юридичній науці, сформульовано ряд важливих наукових пропозицій та рекомендацій для правозастосовної діяльності, які в сукупності вирішують важливу теоретичну та практичну проблему

кримінально-правової кваліфікації змови на вчинення кримінального правопорушення.

Дисертація відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 03 квітня 2019 року № 283); Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року № 167; вимогам до оформлення дисертацій, затверджених наказом МОН України від 12 січня 2017 року № 40.

Автор дисертації **Резнік Ярослав Анатолійович** заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент –

завідувачка кафедри кримінального права,
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича,
докторка юридичних наук, доцентка

Галина ЖАРОВСЬКА

Підпис Г.П. Жаровської засвідчую
Начальник відділу кадрів

Наталія ЯЦЕНЮК

